

OTHMAN EL HAMMOUCHI, BELGIË'S BESTE JONGE FILOSOOF

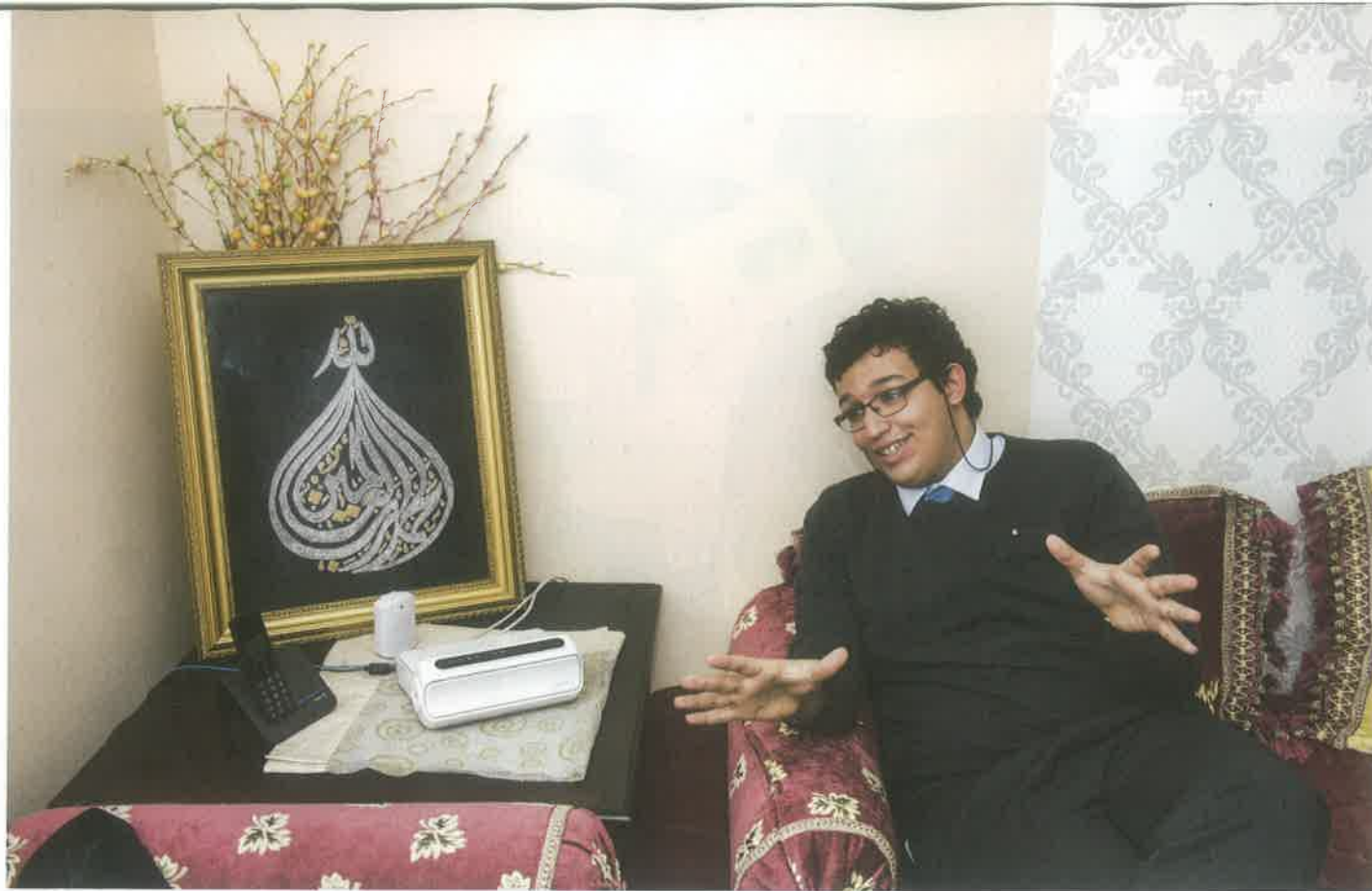
16 is hij en geradicaliseerd. Je merkt het aan zijn boekenkast: Kant, Machiavelli en Dehaene. De laureaat van de Belgische Filosofie Olympiade, met een - in twee uur geschreven - essay over gerechtvaardigde oorlog is: Othman El Hammouchi. 'Een moslimjongere uit Vilvoorde? Dat roept doorgaans andere connotaties op.'

Filip Rogiers, foto's Fred Debrock

Othman El Hammouchi in zijn klas in Vilvoorde: 'Op elke school heb je de duidelijke Marokkanenklik, de Turkse klik en de marginale blankenklik. Precies sektes. We moeten dat doorbreken'

‘Ik, een rolmodel?
Voor wie of van wat dan wel? “De brave Marokkaan”?’

De 16-jarige winnaar van de Belgische Filosofie Olympiade, thuis in Vilvoorde. 'Dat kinderen lijden aan ADHD, is onzin. Kinderen lijden aan kind-zijn. Ze zijn nieuwsgierig. En dan komt de maatschappij met haar dogma's en hokjes.'

'Elk kind begint als filosoof, de maatschappij pakt het je vervolgens af'

versiteit van Gent die mee de Olympiade organiseert.

Niet alleen Othman verbaasde in deze editie, zegt Praet. 'Als je naar de uiteindelijke selectie kijkt, lijkt het wel alsof er bewust naar politiek correcte evenwichten is gezocht. Vijf jongens, vijf meisjes, en van elk geslacht een moslimjongere. Maar de juring gebeurt anoniem en de juryleden kennen elkaar zelfs niet.'

Waar heeft Othman het mee gekregen, het (door)denken: thuis of op school? Zijn vader heeft een bouwonderneming, zijn moeder studeerde natuurwetenschappen in Marokko en daarna ook in België nog aan de universiteit. Maar ze zette haar studies stop toen Othman geboren werd.

'Mijn moeder is van vrij gegoede komaf. De meeste van haar familieleden gingen in het buitenland studeren. Mijn nonkel is professor aan de universiteit van Mohammedia, bij Casablanca. Hij heeft gestudeerd in Manchester.'

Zijn moeder heeft er, hier in Vilvoorde, de karwats opgelegd. 'Het is een zeer sterke vrouw. Met minder dan een negen op tien moest ik bij haar niet afkomen.' Maar op school? 'Nee', gnuift hij. 'Dat krijg je niet, filosofie. Het is een beetje het probleem in onze hele materialistische samenleving: het wordt ergens in een stoffig hoekje weggestopt.'

Pascal knikt geestdriftig: Othman lijkt wel levende reclame voor het punt dat de Olympiade wil maken. 'Er is te weinig aandacht voor de humane wetenschappen', zegt Pascal met Martha Nussbaum als tolk.

'Of toch een beetje via school', corrigeert Othman zichzelf. 'Voor een spreker beurt Nederlands las ik een boek van de middeleeuwse islamitische denker Avicenna

weet nog niet aan welke universiteit, hier of in het buitenland.'

Op papier geciteerd lijkt het aanmatigend, maar zo klinkt de gebrilde, goedge Othman volstrekt niet als hij tegenover je zit. Hij is integendeel ontwapenend, innemend. Ook als hij het beter weet.

'Othman!', begroet een leraar Nederlands hem en ons. 'Jij viel hier op vanaf de eerste dag. Heb jij niet eens een brief naar Van Dale gestuurd omdat er een taalfout in hun woordenboek stond?'

Othman grijnst. Het klopt. Maar hij deed het wel beleefd. Geachte vooraf. Met gemeende hoogachting erachter. Zo ook sloot hij zijn mails af naar Pascal Vanhoecke, namens de scholengroep Panta Rhei medeorganisator van de Belgische Filosofie Olympiade, een jaarlijkse essaywedstrijd voor middelbare scholieren. Getekend: 'een enthousiaste aspirant-filosoof'.

In een van zijn mails vroeg hij Pascal of het aan te bevelen was 'om te verwijzen naar in de westerse context minder bekende filosofen, zoals Maimonides, Avicenna, Averroës, Confucius, Al-Gazali etc'. En of hij er God mocht bijhalen? 'Zoals u ongetwijfeld wel weet,' schreef hij, 'is er in het Westen vanaf de verlichting een grote trend geweest om God te negeren of te verwerpen, waardoor hij nauwelijks opduikt in geschriften van bekende filosofen als Descartes, Kant, Nietzsche, enzovoort. In deze context kan ik het natuurlijk begrijpen, indien de leden van de jury zo'n wereldvisie dus enigszins problematisch vinden: ik neem aan dat de meesten onder hen een post-verlichting filosofische, atheïstische denkstroom volgen.'

Dat het hem geheel vrij stond, antwoordde Pascal. Dat hij vooral zelf moest nadenken en schrijven. Dat deed Othman en het oordeel van de jury was unaniem. 'Hij stak er met kop en schouders boven uit', zegt Pascal. 'En ik zeg het met enige schroom: toen we zijn naam en woonplaats zagen, waren we behoorlijk verrast. Een moslimjongere uit Vilvoorde? Dat roept doorgaans andere connotaties op.'

JUST WAR

Sinds 9 april heerst er in Othmans klas een milde opwindning. Die dag werd hij, op de Dag van de Filosofie in het Gentse KASK, uitgeroepen tot de winnaar van de genoemde Olympiade. Hij was een van de ruim 600 leerlingen van meer dan 70 scholen die in

800 woorden een traktaat schreven over het thema 'oorlog en vrede'. Dat moest in een andere dan de eigen taal. Othman koos voor het Engels en schreef over het concept van een *just war* of gerechtvaardigde oorlog.

Zijn leerkrachten verbaast het niets dat hij als laureaat uit de bus kwam. Zelf was hij wel verrast. 'Het was mijn leerkracht Latijn die mij attent maakte op het bestaan van de Olympiade. Ik zal er haar altijd dankbaar voor zijn. Wat een prachtig initiatief. Maar toen ik dat essay moest schrijven, was het erg druk op school. We hadden toetsen en in het weekend ook nog schoolfeest. Ik heb het uiteindelijk tussendoor in twee uur tijd geschreven.'

Pascal gelooft zijn oren niet.

Othman fronst. Zo moeilijk leek de opdracht hem toch niet? 'De vraagstelling is toch vrij eenvoudig: is een oorlog soms een noodzakelijk kwaad? Je vertrekt van een morele dichotomie, er zijn twee keuzes en ze zijn beide slecht. *The horns of the dilemma*. Is het moreel verantwoord om dan de minst slechte optie te nemen? Een staat heeft de taak om de fundamentele rechten van zijn inwoners te beschermen. Als een dictator of een oligarchie dat niet doet, is het dan verantwoord om militair tussenbeide te komen?'

Het antwoord is: ja.

Maar Irak binnenvallen in 2003? Nee. *No just cause*. 'Iemand vroeg Tony Blair op een conferentie of hij zich niet verantwoordelijk voelde voor die oorlog. Ik vond het dé vraag, maar ze werd weggewimpeld door de presentatrice. In Irak ging het er niet om mensen te redden, wel zich verder te verzekeren van goedkope olie.'

EEN VERLATEN EILAND

Straks, van 12 tot 15 mei, vertegenwoordigt Othman samen met negen andere scholieren uit de Belgische preselectie ons land op de Internationale Filosofie Olympiade (IPO). 45 landen nemen deel aan dat jaarlijkse concours dat tot doel heeft jongeren warm te maken voor filosofie en het vak zelf te promoten in het middelbaar onderwijs.

België doet pas sinds 2012 mee aan dit in 1993 in het Bulgaarse Sofia ontstane initiatief. Het is voor het eerst dat het in ons land plaatsvindt. Dat heeft Pascal Vanhoecke voor elkaar gekregen, samen met Danny Praet, hoogleraar wijsbegeerte aan de Uni-

'Ik werk aan een manifest over het onderwijs. Het basisonderwijs zou moeten doen wat het woord zegt: een basis geven in alles wat er op deze wereld te ontdekken is'

in een boek. Het zou nog beter kunnen. Het kan helpen om je morele oordeel aan te scherpen. In de filosofie is er dat fameuze dilemma waarbij je moet kiezen tussen de dood van vijf mensen of die van één. Wat kies je? Zou je perfect kunnen vertalen in een game.'

Hij heeft over alles nagedacht en nooit doet dat pijn. Hij vindt het puur plezier: puzzelen, broeden, zoeken, weten.

'Ik werk aan een manifest over het onderwijs', vertelt hij ons kwansuis in de leraarkamer. 'Het basisonderwijs zou moeten doen wat het woord zegt: een basis geven in alles wat er op deze wereld aan kennen en kunnen te ontdekken is. En daarna, rond je vijftiende, moet het gericht.'

Een tabula rasa voor een mooiere mens, een betere wereld. Hij is het idee zeer genegen. En dat mag bij jezelf beginnen, vindt hij, zolang het maar beredeneerd is. 'Wat moet je met fysica of wiskunde, als je al zeker bent dat je een andere weg op wilt gaan?'

Of de overvolle rugzak die hij door de schoolgangen meesleurt, zijn punt bewijst? Nee, zegt hij, niet alles moet in metaforen. 'Die volle rugzak wijst vooral op luiheid', lacht hij plots met de flair en de zelfkennis van iedere andere puber. 'Als ik 's ochtends opsta, kan het mij tegenstaan om uit te vlooien welk vak ik die dag precies heb. Dus pleur ik er maar alles in.'

BRIEF NAAR VAN DALE

Maar de weg die hij met die bagage opgaat, kent hij al. Het wordt filosofie. 'Ik

Koninklijk Atheneum Vilvoorde. Het is stil in de 5de klas Latijn-Wiskunde. Het uur van de toets. Othman legt als eerste de pen neer, staart naar het plafond en pulkt aan zijn pennenzak. Soms gaat school hem te traag, soms te snel. Onlangs waren ze op bezoek in Londen en beklagde hij er zich over dat de klas op een drafje door Tate Modern werd gejaagd.

Vraag hem hoe de school hem bevalt en je krijgt van Othman een betoog.

Of hij zich, met zijn Marokkaanse roots, thuisvoelt in Vilvoorde? Hopla, hij trakteert je op een mondelinge verhandeling over identiteit, cultuur en religie. Citaten vliegen je om de oren, van westerse en islamitische geleerden die hij niet van horen zeggen heeft.

Eén keer maar, op een ganse namiddag, laat hij zich verontschuldiging ontvallen: 'Ik geraak nu even verloren in mijn eigen hersenspinsels.'

Thuis, als hij zijn huiswerk gedaan heeft, leest hij. Of hij gamet. *World of Warcraft*. Ook daar geeft hij ongevraagd duiding bij. 'Games kunnen erg educatief zijn. Je stapt

(980-1037). Een tabula rasa-verhaal. Iemand wordt geboren op een verlaten eiland en de schrijver probeert uit te zoeken wat er dan gebeurt met die persoon, welke natuurlijke ideeën zo iemand dan krijgt? Dat vond ik erg cool, die vraag: wat is nu de fundamentele aard van de mens?’

Basically: je kunt elkaar de kop inslaan of je kunt blijven nadenken en praten.

KLIEKJES

Othman, zal zijn moeder ons later vertellen, was ook als kind al bovengemiddeld nieuwsgierig. Zelf vindt hij dat niet zo uniek. ‘Ik heb echt het idee dat elk kind als filosoof wordt geboren. En dat de maatschappij je dat gaandeweg afpakt. Ik luisterde onlangs naar een TED-talk van Sir Ken Robinson. Onderwijs doodt de creativiteit. Dat kinderen lijden aan ADHD en andere stoornissen, is onzin. Kinderen lijden aan hun kind-zijn. Ze zijn nieuwsgierig, dat is de meest menselijke karaktertrek. En vervolgens komt de maatschappij met haar dogma's en hokjes.’

Wij en zij, ook die hokjes kent hij. Hij lijkt er niet onder te lijden. ‘Ik heb persoonlijk nooit iets gemerkt van discriminatie of racisme.’ De vraag ontlokt hem zelfs een diepe zucht. ‘Of je nu bruin of geel bent, heeft toch geen invloed op je geest of hoe je nadenkt? Het helpt wel om een andere dan Europese afkomst te hebben. Je ziet de zaken wat globaler. Dat hoop ik toch.’

Hij heeft zich ook daar en al erg vroeg een zeer beredeneerd beeld van gevormd. ‘Ik zal 7 of 8 geweest zijn toen ik voor mezelf uitmaakte dat ik, wel, nogal Belgisch nationalistisch was’, zegt hij. ‘Ik heb voor

‘Ik zal 7 of 8 geweest zijn toen ik voor mezelf uitmaakte dat ik, wel, nogal Belgisch nationalistisch was. Ik wilde er bij horen. Cultuur laat zich aanpassen’

het gros alleen maar, vergeef mij de uitdrukking, blanke vrienden gehad. Ik wilde erbij horen. Ik ergerde mij blauw aan, laat mij maar zeggen, “soortgenoten” die hier geboren zijn, maar het in hun hoofd staken dat hun cultuur die van Marokko of Turkije is, en het vertikten om fatsoenlijk Nederlands te leren. Cultuur laat zich aanpassen. Als ik morgen in Engeland ga wonen, word ik Engelsman. Moslim blijf ik. Dat is religie en je religie veranderen is een persoonlijke keuze. Dit gaat om persoonlijke verlichting, het is geen ideologie. Jammer dat zovelen dat er altijd weer van maken.’

‘Ik heb niet het gevoel dat ik tussen twee stoelen val. Erbij horen, dat wil iedereen toch altijd? Ik wilde heel graag bij de “normale” mensen horen, niet bij de excentriekelingen. Het ligt in de aard van de mens om gelijken op te zoeken. En zeker jonge mensen neigen ernaar om de wereld zwart/wit te zien. Je hebt op elke school de duidelijke Marokkanenkliek, de Turkenkliek en de marginale blankenkliek. (grijns) Precies sektes. We moeten dat doorbreken.’

En filosofie kan daarbij helpen? ‘Alles wat terugvoert naar wat het is om mens te zijn. Het creëert een ruimte waar je alles op tafel kunt gooien.’

POLITIEAGENT VAN DE WERELD

Dat vindt hij zo mooi aan filosofie: het gebeurt in je hoofd, er vloeit geen bloed. ‘Het kenmerk van een echte filosoof’, citeert hij Arthur Schopenhauer, ‘is dat hij geen enkele vraag ongesteld laat. Maar als je dan fundamentele vragen begint te stellen die een beetje het status-quo in twijfel trekken, voelen mensen zich daar vaak heel oncomfortabel bij. Spijtig.’

We stellen hem dus maar een oncomfortabele vraag: wat hij denkt van radicaliserende leeftijdsgenoten? Zijn school heeft er mee te maken, zag vorig jaar twee jongeren naar Syrië vertrekken. Er is nauw contact met de deradicaliseringsambtenaren van de stad en medewerkers van de school volgden bij de vzw Motief een nascholing omtrent jongeren, islam en identiteit.

Hij begrijpt de *grunge* tegenover het Westen in de moslimwereld. En niet alleen dáár. ‘Ook die van zwarte Afrikanen of Chinezen die zeggen: het kan ons niet schelen dat je niet van het communisme moet weten, laat het ons zelf regelen. Ik ben het eens met rechts dat zegt dat we onszelf, ik

‘Ik ben niet met al zijn ideeën akkoord, maar zo’n Slavoj Zizek te zijn, dat lijkt me wel wat’

bedoel: wij hier in het Westen, niet voortdurend zelf de schuld moeten geven van wat er gebeurt in Syrië of in Parijs en Brussel. Maar een beetje in de spiegel kijken, mag wel. We moeten stoppen met de politieagent van de wereld te willen spelen.’

Dat denkt IS ook, opperen we. ‘Het is een manifestatie van die gedachte, ja, maar dan minder vriendelijk. Het verlangen om de buitenlandse bezetter te verdrijven uit een land als Irak vind ik gerechtvaardigd. Maar die strijd moet je tegen soldaten voeren, niet tegen kinderen, vrouwen, burgers, daar en hier.’

Om de spiraal ooit te doorbreken, is er volgens Othman niet echt een andere optie dan te praten. ‘Bombarderen heeft in zulke situaties nooit veel opgelost. Het zou beter werken als we allemaal probeerden om wat meer de kalmte te bewaren, rationeel na te denken en minder reactionair te reageren.’

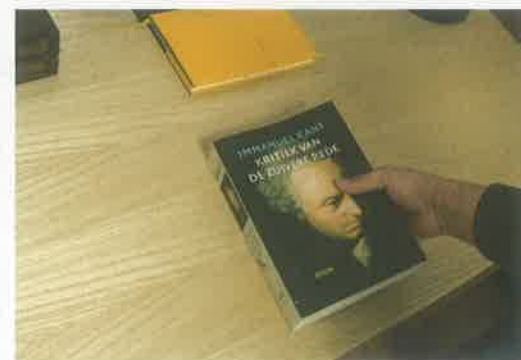
Ergens moet je kunnen herbeginnen met een propere lei, de teller op nul. Iemand moet het doorbreken. ‘Ik begrijp natuurlijk wel, het is moeilijk om te zeggen: laten we praten, met een groepering die al duizenden mensen heeft onthoofd. Het is, wat ik net zei, een klik. Wie er in zit, neemt per definitie hetzelfde, monolithische standpunt in.’

Het knettert. Niet in zijn hoofd, wel in het onze. Opnieuw is hij het levende bewijs van wat filosofie vermag: je eigen denken confronteren met bias. Zeker als Othman er ook nog de ons onbekende Hamza Yusuf tegenaan gooit: *If you do not philosophise, someone else will philosophise for you.*

99 SCHONE NAMEN

‘Vermoeiend, soms’, lacht zijn moeder als we na de school bij Othman thuis op de thee gaan. ‘Ik heb filosofie gestudeerd, maar hij is sterker dan ik.’

Ze is trots, maar ergens ook wel bezorgd.

‘Het helpt wel een andere dan een Europese afkomst te hebben. Je ziet de zaken wat globaler.’

Ze wijst door het raam, naar de straat. ‘Ik heb altijd gewild dat Othman goed studeerde, zijn zus (12) ook. Ik heb dat altijd gehoopt, niet alleen voor mijn eigen kinderen, maar ook voor die vele jongeren daarbuiten. We hebben hoop nodig, perspectief, dialoog.’

In de huiskamer op de eerste verdieping in een verder erg gewoon rijtjeshuis wijst Othman ons op een bord met 99 amuletten. ‘De zogenaamde 99 Schone Namen van God’, zegt hij. ‘De barmhartige, de vrede, de beschermer, enzovoort. Is hij allemaal voor mij. Ik ben praktiserend, ik bid vijf keer per dag. Niet op school, maar dat is oké. Er moet voldoende ruimte zijn om alle levensbeschouwingen *side by side* te laten bestaan. Zoals ik al zei: cultuur is iets collectief en aanpasbaar, religie is een eigen keuze.’

IS kan er maar beter over zwijgen. Othman haalt er Karen Armstrong bij en haar *The Myth of Religious Violence and Religion*. Hij troont ons mee naar boven. Of liever, naar de overloop tussen twee verdiepingen waar hij in een kleine uitsparing zijn bureau heeft. En een mini-bibliotheek. Machiavelli staat er naast de memoires van Jean-Luc Dehaene. Op zijn leestafel ligt de vuistdikke *Kritiek van de zuivere rede* van Immanuel Kant. ‘Ze zeggen dat Kant het populair heeft gemaakt om als filosoof onbegrijpelijk te schrijven. Maar ik vind het erg plezant.’

Kant is zijn bijnaam, zegt hij met pret-oogjes. ‘Op Facebook. Daar zat ik voordien niet op, te gevaarlijk. Maar nu hebben we met de kandidaten van de Olympiade een groep. We hebben elkaar bijnamen gegeven. Ik ben dus Kant. Er is ook een Machiavelli bij, verrassend genoeg een vrouw.’

Het wordt weer moeilijk kiezen straks: gamen of lezen. Pascal vroeg hem eerder vandaag of hij wel beseft dat zijn voorbeeld misschien inspirerend kan werken voor “soortgenoten”? ‘Ik, een rolmodel?’, smaalt hij, ‘Voor wie of van wat dan wel? “De brave Marokkaan”? Alsjeblief zeg. Mensen die een Nobelprijs hebben gewonnen, dié verdienen het om een rolmodel te zijn.’

Zelf kijkt hij op naar geleerden die toch ad populum kunnen praten. ‘Ik ga niet met al zijn ideeën akkoord, maar ik ben een groter fan van Slavoj Zizek. Zo iemand zou ik wel willen worden, ja.’